22/03/2023

Κομοτηνή: Στο φως ο μεσοβυζαντινός Επισκοπικός Ναός της Μαξιμιανουπόλεως

/ Επικαιρότητα

Σε καλό δρόμο βρίσκονται οι ανασκαφικές εργασίες και οι εργασίες ανάδειξης του περίκεντρου ναού της Μαξιμιανούπολης, που χρηματοδοτούνται μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης.

Ήδη από το τέλος του 2022 έχουν ξεκινήσει οι εργασίες, που αναμένεται να επιταχυνθούν με την βελτίωση του καιρού, και προχωρούν οι τομές περιμετρικά του ναού και οι συντηρήσεις των τοιχογραφιών που έχουν βρεθεί εντός του ναού. Ήδη μάλιστα οι πρώτες ανασκαφές έχουν δείξει πως τοιχογραφίες δεν υπήρχαν μόνο εντός του ναού, αλλά και στο εξωτερικό του, δείχνοντας πως έχουμε ακόμα

αρκετά να μάθουμε για το ναό, αλλά και για την ίδια την πόλη, για την οποία, ως σταθμό στην **Εγνατία Οδό,** υπάρχουν ενδείξεις ότι υπάρχει εκεί οικιστική δραστηριότητα πολύ πριν την ονομασία της προς τιμή του **Αυτοκράτορα Μαξιμιανού.**

Τα στοιχεία της πόλης Η **Μαξιμιανούπολη** στην πλήρη ακμή της ήταν μια οχυρωμένη πόλη που περιβάλλονταν με ισχυρό τείχος και είχε ορθογώνιο τετράπλευρο σχήμα με περίμετρο περί τα 2.5 χιλιόμετρα. Η δυτική πλευρά ήταν 480 μέτρα, η βόρεια 850, η ανατολική 430 και η νότια 800 μέτρα. Το μεγαλύτερο μέρος του τείχους έχει σκεπαστεί από την βλάστηση, έχει καταστραφεί από το πέρασμα του χρόνου αλλά και από την αφαίρεση λίθων από τους κατοίκους των γύρω χωριών της περιοχής που χρησιμοποιούσαν τις έτοιμες πέτρες ως πρώτη ύλη για την θεμελίωση των κτισμάτων τους τον περασμένο αιώνα.

Ο περίκεντρος ναός είναι το μόνο ανασκαμμένο μνημείο στο εσωτερικό της, με τις γενικές του διαστάσεις να είναι 31,6μ x 25μ. Ο κυρίως ναός έχει σχήμα εξαγώνου, με ανεξάρτητο τριμερές ιερό στα ανατολικά, επιμήκη διώροφο νάρθηκα στα δυτικά και βαπτιστήριο προσκολλημένο στο βόρειο πέρας του νάρθηκα. Από τις προηγούμενες ανασκαφές, σώθηκε μικρό μέρος τοιχογραφικού διακόσμου και των ιστορικών επιχρισμάτων και μεγάλο μέρος του δαπέδου (μαρμάρινες πλάκες, μαρμαροθέτημα, ψηφιδωτό, πλίνθινο), εξοπλισμού (σύνθρονο, φράγμα πρεσβυτερίου και τμήματα του άμβωνα) κάποια από τα οποία εκτίθενται στο **Βυζαντινό Μουσείο Διδυμοτείχου**

και κάποια στο **Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής.**

Η ιστορία του ναού

Στη Μαξιμιανούπολη (**βυζαντινή Μοσυνόπολη**), σημαίνουσα πόλη της Θράκης με διαχρονική παρουσία από τους ρωμαϊκούς μέχρι τιυς υστεροβυζαντινούς χρόνους, ιδρυμένη στις υπώρειες της Ροδόπης, δυτικά της Κομοτηνής, εντοπίστηκαν τα τελευταία χρόνια σε έξαρμα εδάφους, χαρακτηριζόμενο στους χάρτες αγροτικών διανομών ως “χέρσον- κοινόχρηστον” αρκετά επιφανειακά πλινθόκτιστα τμήματα τοιχοποιίας που προέρχονταν από την κατάρρευση κάποιου κτηρίου. Η επιμελημένη δομή τους, το ικανό πάχος τους και η θέση του κτηρίου, στο κέντρο της πόλης, ήταν ενδείξεις για την ύπαρξη ενός σημαντικού για την πόλη μνημείου. Ίχνη λαθρανασκαφών σε συνδυασμό με τις αρόσεις των παρακείμενων αγροτεμαχίων, που κατέτρωγαν σταδιακά το έξαρμα, οδήγησαν στην αναγκαιότητα διενέργειας σωστικής ανασκαφικής έρευνας.

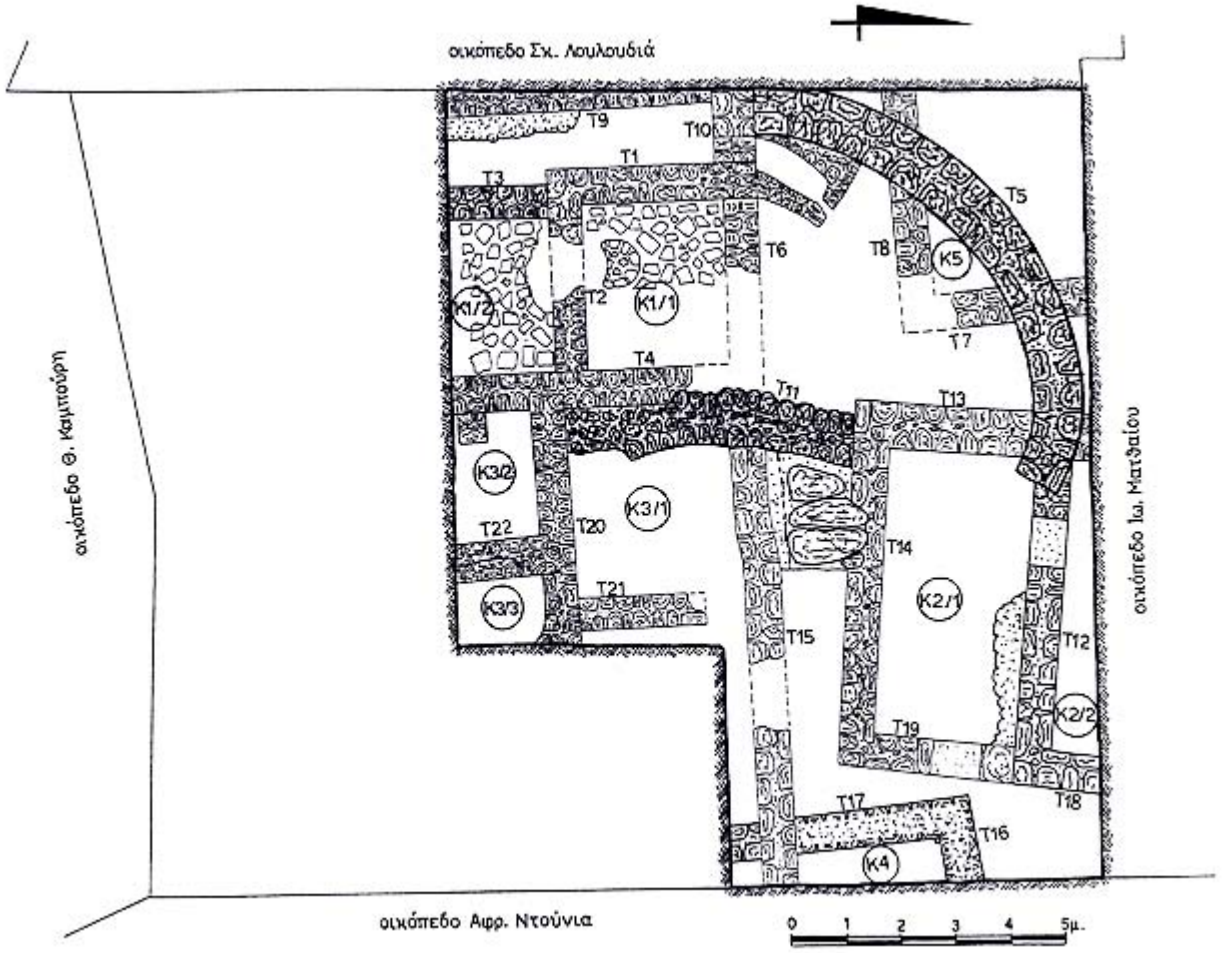

Τένεδος. Κάτοψη της ανασκαφής στο οικόπεδο Π. Λουλουδιά. Δεκέμβριος 2001

Της ανασκαφικής έρευνας προηγήθηκαν προκαταρκτικές εργασίες, όπως η κοπή της πυκνής βλάστησης και η απομάκρυνση των λιθοσωρρών που είχαν

δημιουργηθεί από το “ξεπετράδιασμα” των διπλανών χωραφιών. Με τις προκαταρκτικές εργασίες του 1999 άρχισε να αποκαλύπτεται μνημειώδης κατασκευή. Διαπιστώθηκε ότι τα πριν από την έναρξη των εργασιών ορατά τμήματα τοιχοποιίας προέρχονταν από την κατάρρευση του τρούλου του μνημείου. Από τη διαμόρφωση του ανατολικού τμήματος με τρεις κόγχες συμπεραίναμε ότι πρόκειται για ναό μεγάλων διαστάσεων. Η υπόθεση της ταύτισης του μνημείου με τον επισκοπικό ναό της πόλης ήταν ελκυστική αλλά συνάμα και πολύ πιθανή.

Η σωστική ανασκαφική έρευνα στη Μαξιμιανούπολη το 2001 αποτελεί συνέχεια εκείνης του 1999. Με την έρευνα αποκαλύφθηκε ο βυζαντινός ναός σε όλη του την περίμετρο και διευκρινίστηκε ο αρχιτεκτονικός του τύπος. Πρόκειται για περίκεντρο σε σχήμα εξαγώνου ναό που απολήγει στα ανατολικά σε τρεις κόγχες: την κεντρική και τις κόγχες της Πρόθεσης και του Διακονικού αντίστοιχα. Οι μεγάλες διαστάσεις του μνημείου, η επιμελημένη τοιχοποιία του και ο αρχιτεκτονικός του τύπος το κατατάσσουν αναμφίβολα σε ένα από τα σπουδαιότερα μνημεία της βυζαντινής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Συγκεκριμένα ο ναός χαρακτηρίζεται από μεγάλη σε κλίμακα χρησιμοποίηση πλίνθων στα πλέον αυπαθή σημεία του και ειδικότερα στις γωνίες, όπου συγκεντρώνονταν οι ωθήσεις – δυνάμεις της ανωδομής.

Το μνημείο αποτελείται από τον κυρίως ναό και το νάρθηκα. Ο κυρίως ναός στεγαζόταν με μεγάλο τρούλο που εδραζόταν σε έξι ισχυρούς πεσσούς. Στο εσωτερικό του κυρίως ναού βρέθηκαν πεσμένα μεγάλα τμήματα τοιχοποιίας, προερχόμενα από τον τρούλο και γενικότερα την ανωδομή του. Στα πλάγια τμήματα του νάρθηκα δημιουργούνται αψιδωτά διαμερίσματα – παρεκκλήσια. Στο χώρο του νότιου παρεκκλησιού βρέθηκε το κλιμακοστάσιο που οδηγούσε στα υπερώα. Από τη μέχρι τώρα ανασκαφική έρευνα διαπιστώθηκε ότι το μνημείο δεν καταστράφηκε ξαφνικά, αλλά γνώρισε ένα στάδιο εγκατάλειψης και ερήμωσης.

Μολονότι ο αρχιτεκτονικός τύπος του περίκεντρου ναού απαντά περισσότερο κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο, τα μέχρι τώρα κινητά ερήματα (νομίσματα, κεραμική) καθώς και η εφαρμογή της τεχνικής της κρυμμένης πλίνθου σε μερικά τμήματα της τοιχοποιίας μας οδηγούν στους μεσοβυζαντινούς χρόνους και συγκεκριμένα μετά τα μέσα του 11ου αι. Είναι ωστόσο πολύ πιθανό ο ναός να ακολουθεί το σχήμα παλαιότερου – παλαιοχριστιανικού ναού που να προϋπήρξε στην ίδια θέση.

Απάντηση στην ακριβή χρονολόγηση του μνημείου και στην διευκρίνιση των επί μέρους οικοδομικών του φάσεων θα δώσει η συνέχιση της έρευνας με την αποκάλυψη του δαπέδου, του μαρμάρινου αρχιτεκτονικού του διακόσμου και των

άλλων ανασκαφικών δεδομένων.

Πλήρως προσβάσιμος και επισκέψιμος ο ναός

Με το έργο που αυτή τη στιγμή λαμβάνει χώρα, και αναμένεται να ολοκληρωθεί το καλοκαίρι του 2025, θα γίνει ανάδειξη του ναού με τεκμηρίωση, στερέωση και αποκατάσταση, θα συντηρηθεί ο τοιχογραφικός διάκοσμος, τα κονιάματα, τα δάπεδα και τα μαρμάρινα μέλη, ενώ θα προχωρήσει και η αποκατάσταση του εξοπλισμού του ναού (σύνθρονο, τέμπλο, άμβωνας). Έρευνες θα γίνουν και στον περιβάλλοντα χώρο, ενώ μέσα στο έργο περιλαμβάνονται και η πληροφόρηση, η βελτίωση προσβασιμότητας στο μνημείο και η ανάδειξη και επισκεψιμότητά του, με τη δημιουργία τόσο χώρου στάθμευσης, όσο και ισογείου κτιρίου πληροφόρησης και εξυπηρέτησης κοινού τύπου **Infokiosk** με wc, υπαίθρια καθιστικά αλλά και διαμορφώσεις πρασίνου στο χώρο. Αυτό θα δώσει τη δυνατότητα να γίνει ο χώρος πλήρως επισκέψιμος, με ξεναγήσεις και εκδηλώσεις στο χώρο, και ενημερωτικό υλικό τόσο σε φυλλάδια όσο και σε πινακίδες.

Θα κατέβει το επίπεδο του εξωτερικού χώρου Η ανασκαφή έχει ξεκινήσει περιμετρικά του ναού, βόρεια και ανατολικά, σημείωσε ο αρχαιολόγος του έργου

κ. Χριστόφορος Αραμπατζής, που τόνισε πως βρίσκονται ακόμα στην αρχή, και έχουν ξεκινήσει να αποκαλύπτουν οικιστικά κατάλοιπα μεταγενέστερα του ναού. Εντός του ναού δεν θα γίνουν σημαντικές ανασκαφικές παρεμβάσεις, σημείωσε, με κυρίως αναστηλωτικές παρεμβάσεις και εργασίες συντήρησης του ναού. Κατά την πρώτη αυτή περίοδο βέβαια, έχουν εντοπίσει ήδη νέα στοιχεία, όπως οι εξωτερικές τοιχογραφίες, κάτι το οποίο τόνισε πως είναι πολύ σημαντικό, μαζί με νέους τοίχους, που θεωρείται πως αποτελούν προσκτίσματα προς τον ναό. Μέχρι τώρα, ενώ είχε ανασκαφεί το εσωτερικό του ναού, το έδαφος στο εξωτερικό του ήταν ψηλότερα. Με το έργο που γίνεται τώρα, το έδαφος θα κατέβει περίπου 1,5 μέτρα, μέχρι τη βάση του ναού.

Παράλληλα θα γίνει συντήρηση και στα εσωτερικά σπαράγματα και μαρμάρινα ευρήματα, που θα επανατοποθετηθούν εντός του ναού μόνο αν εντοπιστεί με βεβαιότητα το σημείο στο οποίο βρισκόταν αρχικά. Κάθε κομμάτι που αποκαλύπτουν προσθέτει στη γνώση μας για τον ναό, και ελπίζουν πως θα εμπλουτίσουν με τις συγκεκριμένες εργασίες τις γνώσεις μας τόσο για το ναό, όσο και την πόλη της οποίας αποτελούσε μέρος. Προσαρμόζεται η ανάδειξη στα ευρήματα των εργασιών Για το έργο της ανάδειξης μίλησε ο κ. **Γιάννης Πουλαράκης,** Αρχιτέκτονας ΙΔΟΧ του έργου, που θα ακολουθήσει αυτό της αρχαιολογικής έρευνας και της συντήρησης, που αποτελεί τη τελική φάση, που θα καταστήσει το μνημείο επισκέψιμο και πιο κατανοητό στους επισκέπτες. Αυτό περιλαμβάνει τόσο τις εργασίες που θα γίνουν εντός του ναού, όσο και γύρω από αυτόν, με εγκαταστάσεις υποδοχής του κοινού, το εποπτικό υλικό που θα ετοιμαστεί για να είναι καλύτερα κατανοητό το μνημείο.

Σημαντική εργασία θα γίνει με τα διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη εντός του ναού, που αφού θα συντηρηθούν θα οργανωθεί καλύτερα η έκθεσή τους, ενώ η εγκεκριμένη μελέτη προβλέπει μια μικρή αναστηλωτική εργασία στο ναό, αν και ανάλογα με την επιπλέον γνώση που αποκτούν με την πορεία των εργασιών και την έρευνα, όλα αυτά μπορεί να τροποποιηθούν. Για παράδειγμα με την μείωση του ύψους στον εξωτερικό χώρο, και το τι αποκαλύπτεται, όπως οι τοιχογραφίες, θα προσαρμοστεί ανάλογα και το έργο που χρειάζεται να γίνει. Ο κ. **Πουλαράκης** πάντως εξέφρασε την πεποίθηση πως με την ολοκλήρωση του έργου, ο ναός και η ιστορία του θα γίνεται πιο κατανοητός για τον μέσο επισκέπτη. Να σημειωθεί πως κάποια από τα ευρήματα έχουν ήδη εκτεθεί στο **Βυζαντινό Μουσείο Διδυμοτείχου**, με αρχιτεκτονικά μέλη από τον άμβωνα και άλλα να βρίσκονται στις προθήκες του, όπου και θα παραμείνουν. Όμως υπάρχουν και άλλα ευρήματα στις αποθήκες της **Εφορείας Αρχαιοτήτων**, τα οποία, αν γίνεται, μπορούν να ενταχθούν στην αναστήλωση.

Περαιτέρω ανάδειξη του τείχους αλλά και σημείων εντός της πόλης Οι μελέτες για να προχωρήσει το έργο, έγιναν από την **Εφορεία Αρχαιοτήτων Ροδόπης,** σημείωσε η Προϊσταμένη της υπηρεσίας κ. **Χρύσα Καραδήμα,** με την Αρχιτεκτονική μελέτη και δύο μελέτες συντήρησης να υλοποιούνται με την πρωτοβουλία και την ενεργό συμμετοχή της κ. **Σοφίας Ακριβοπούλου,** της τμηματάρχη συντήρησης, η οποία και παρακολούθησε από την αρχή την ένταξη του έργου, ενώ το μεγαλύτερο μέρος της προσπάθειας έγινε από το **Τμήμα Βυζαντινών**. Το έργο το βρήκαν αξιόλογο από το ΥΠΠΟΑ και ήταν το πρώτο, και προς το παρόν το μόνο, που εντάχθηκαν στο Ταμείο Ανάκαμψης. Αυτό που ελπίζουν είναι πως η ανάδειξη του ναού θα βοηθήσει και στην αύξηση του ενδιαφέροντος για την Μαξιμιανούπολη, που αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πόλεις της Θράκης. Από τον 4ο αιώνα που ιδρύεται, αποτελεί σταθμό της Εγνατίας, και θεωρείται μια από τις μεγαλύτερες πόλεις της **Θράκης** για την εποχή της, και η έκταση της είναι προσδιορισμένη, μιας και το τείχος είναι ευδιάκριτο.

Πρόθεση της Εφορείας είναι μέσα στο επόμενο διάστημα να τοπογραφηθεί η ευρύτερη περιοχή, να γίνουν καθαρισμοί και αποτυπώσεις του τείχους, καθώς και απαλλοτριώσεις γύρω από τον περίκεντρο ναό. Η έκταση είναι πολύ μεγάλη, και δυστυχώς δεν είχε εξαιρεθεί από τον αναδασμό, όμως, όπου θεωρήσουν ότι υπάρχει ενδιαφέρον, θα προσπαθήσουν να προχωρήσουν στη διερεύνηση του.

Έχουν κάποια στοιχεία για το υδραγωγείο, κάποιους πύργους που είχαν ανασκαφεί τη δεκαετία του ’70, και πρόθεσή τους είναι να ξαναδούν όλη την πόλη, σημείωσε η κ. Καραδήμα κλείνοντας.

Πληροφορίες: paratiritis-news & Υπουργείο Πολιτισμού Φωτό: Παρατηρητής